

БОРИС ЩЕРН ЛУДИЯТ ЦАР

Превод от руски: [Неизвестен], 1977

chitanka.info

Разрешавам на списанието „Шахматна мисъл“ да публикува тези записки едва след моята смърт. Забранявам първата публикация да се съпровожда с предговор, послесловие или коментар на редакцията, както и в ръкописа да се правят каквито и да било изменения. Реших да обясня на целия свят мотивите за собствените си постъпки и не искам да бъда разбран неправилно поради маниерите на някой редактор да поставя правилно запетайките.

Името на автора трябва да бъде напечатано така: „Джек Роберт Хипенрайтер, бивш световен шампион по шах“.

Баща ми, великият учен и изобретател Роберт Хипенрайтер, беше дълбоко вярващ човек — вярваше в роботите.

„Когато човечеството изобрети одушевена машина...“ — започваше той и се заемаше да изброява благата, които ще последват с появата на роботите върху Земята.

Трябва да кажа, че баща ми малко скромничеше. Под думите „когато човечеството изобрети“ трябваше да се разбира „когато аз изобретя“.

Майка си въобще не помня. Според приказките на баща ми тя била с разклатена нервна система и дори поздрав, казан с „неподходящ тон“, предизвиквал у нея истерични кризи. Тя винаги искала повече от това, с което разполагала, и не свършила в лудницата само защото умряла преди това.

Трудно беше да се определи с какво се занимава баща ми, но няма съмнение, че се занимаваше с нещо. Веднъж го поканиха в някаква фирма за изпълнението на една секретна поръчка. Но той, скоро се скара с някои от влиятелните в нея хора. Впрочем вече разбирам какво именно е искал да създаде моят баща, а на тях им е било необходимо нещо съвсем друго.

Бих могъл да разкажа какво съм правил през детските си години, но това няма значение. Не исках да уча, не умеех да мисля, не можех да работя и за да се избавя от своята поглъщаща всичко стеснителност, се набърквах във всякакви глупави истории. Бях нищо, и физически не

можах да стана нещо. Винаги ме теглеше нанякъде, но и пътешественик не бях. През есента пресичах цялата страна, докато стигна Юга, където зимата е по-мека; пролет се връщах.

Баща ми не забелязваше нищо и се занимаваше със своите работи, но веднъж го заварих, че бездействува и вече е много остарял. Той ме очакваше с нетърпение. Показа се, че е постигнал своята жизнена цел и е създал механичен разум.

— Колко ще получиш за своята механика? — запитах аз.

— Това не е механика... — смути се баща ми. — Самият аз не разбирам добре кое и как действа в нея. Успях да моделирам човешки мозък, но не искам да го продам на никого. Та той може да се програмира както ти се прииска и ако за него подуши правителството... Не, няма да го патентовам. Ще го оставя на тебе и ще го програмирам...

— Да печели пари! — подсказах аз.

— Млъкни! Аз ще ти дам живот, изпълнен със събития, уважението на интелигентни хора и безсмъртно име. Измислил съм всичко гениално! Умееш ли да играеш на шах?

— Не съм пипвал с ръка. Какво общо има тука шахът? — изненадах се аз.

— Ще се научиш! Ти ще станеш световен шампион по шах и аз ще съм горд с това.

И така, повече няма да има дълги диалози и отклонения. С този диалог исках още веднъж да дам възможност на баща си да се наговори колкото му се иска за своето изобретение, а на себе си още веднъж да чуя гласа му. Той умря след половин година, когато аз... Но нека разкажа всичко подробно.

Това беше първокласна авантюра и за първи път в живота си се увлякох. С последните си пари поръчахме на един бижутер фигурка на шахматен цар от слонова кост с мъничък диамант вместо корона. Получи се нещо много симпатично и в него баща ми вложи своята механика — безформено късче непонятно нещо, което можеше да изчислява огромен брой шахматни варианти и, което е още по-важно, беше способно да мисли алогично и да взема интуитивни решения при главолumni позиции. Ако срещу него би се заело да играе също такава късче, те веднага биха погребали самата идея на играта, защото биха се съгласили на реми, без да започват да играят. Царя носех на шията си

като талисман; оттам той отлично виждаше всичко и чрез микроскопичен приемник, който поставях в ухото си, ми съобщаваше необходимите ходове.

Най-накрая седнахме да се учим да играем.

— „Е2 — е4“ — каза царят.

— Обясни ми по-напред коя фигура как се движи! — помолих аз.

Царят се изненада и започна да ме учи от самото начало. Във всички игри има много общи неща: логиката на играта е „аз така, той така“... Защо пиша всичко това? Общо взето, аз бях картоиграч със стаж и бързо разбрах всичко.

Скоро на царя му дотегна да ме учи и ние отидохме в един шах-клуб. Спомням си много добре първото изпитание. В изпълнената с тютюнев дим зала имаше много хора и на повечето от дъските играеха на пари. Някакво човече с внимателен поглед, с безразличен вид подпираше вратата и като ме видя, ми предложи да поиграем. Веднага се намери свободна маса и когато разкопчах сакото си, моят партньор се взря в царя.

— Интересна играчка — похвали той. — Вероятно сте силен играч?

Приличаше на мошеник-комарджия. След като огледах тази шахматна шайка, разбрах, че те малко се различават от картоиграчите — хватките им са едни и същи.

И така, като се нагледа на моя диамант, той най-после влезе в ролята си и каза ласкаво:

— Виждам ви в клуба за първи път, но по това, как поставихте царя и дамата, стигам до заключение, че сте новак. Предупреждавам ви честно, че тук се играе само на пари. Ако сте дошли да се учите, аз съм на вашите услуги, но за това ще трябва да си платите.

Това е една от честните хватки. Тя поставя новака в неудобно положение: или си плати, ако не можеш да играеш, или играй направо на пари, ако смяташ, че умееш.

— Аз умея да играя — казах му аз.

— Тогава поставете под дъската... — отвърна ми той, като ми показа петте си пръста.

Поставих под дъската пет монети и погледнах към него, подканвайки го да направи същото, но той само се захили.

Царят се ядоса не по-малко от мене — той нямаше спокоен характер. „Сега ще го науча! — писна той в ухото ми. — Карай «h2 — h4».“ Направих първия ход. Подсмивайки се, партньорът ми изкара царската пешка. „A2 — a4“ — прошепна ми царят.

Сякаш някой плю в душата на професионала — беше оскърбена самата игра! Той забрави за своята печалба (а според всички закони той се готвеше да загуби първата игра) и каза:

— Ти повече няма да си покажеш и носа тука! Господа! Нови веяния в теорията на дебюта!

Свободните от господата лениво се приближиха и започнаха да ме иронизират, а аз продължавах да движа фигурите според съветите на царя. Скоро Царят замърка някакво мотивче и всички затихнаха. („Цар“ ще го пиша с главна буква, защото това е неговото собствено име.) След това зашумяха. Нечии ръце полазиха по дъската и започнаха да движат по нея пръсти, а моят мошеник вдигна ръце и плачливо закрещя:

— Върнете позицията, господа, върнете позицията!

Върнаха му позицията, той се поизкашля и запита:

— Вие... вие жертвувате дамата?

През този ден нищо не разбирах, но по-късно Царят ми повтори цялата партия. Той действуваше нагло, изкарвайки крайните пешки, и сериозен турнирен майстор би могъл да спечели; но моят картоиграч беше изнервен и попадна в клопката. Не би трябвало да се взима царицата поради форсирания вариант с три жертви. Той получи мат с пешка.

Мога да кажа определено, че моят комарджия беше честен човек и уважаваше своята работа. Мисля, че не претендираше да е майстор, но играеше достатъчно добре, за да може да обядва всеки ден в този град, в който главите на семейства се задушават от скука, а се страхуват да играят на карти.

Петте монети въпреки всичко той не ми даде, но в замяна на това се извини и доведе директора на клуба, местния гросмайстор (името му нищо няма да ви каже). Директорът реши да играе с мен без свидетели в своя кабинет, но скоро разбърка фигурите и изфъфли:

— Да, виждам... Имате талант. Но започвате някак странно партията... Би трябвало да овладеете теорията на дебютите. Запишете се в нашия клуб и послушайте моите лекции.

Оказа се, че Царят вече знае някои нецензурни думи и сподели една от тях с мене.

— По-конкретно, маестро — прекъснах го аз. — Какво е необходимо да се направи, за да се срещна със световния шампион?

— Не си давате сметка какво говорите! — избухна маестрото. — На всяко ниво има квалификационни турнири и трябва да се мине през тях.

И той почна да разправя за някакъв си коефициент, който се изчислява от загубите, печалбите, турнирите, в които си участвувал или не си участвувал, от квалификацията на съперниците, и други глупости въобще се объркваше в думи, без да може да намери верния тон за разговор с един талант.

— Нито един гросмайстор няма да се съгласи да играе с вас!... — беше последната му дума.

— Но ето че вие се съгласихте.

Той се разяри; ние отново наредихме фигурите и на двадесетия ход, започвайки матова атака, му казах:

— Да не забравя! Ще ми е необходим треньор...

— Добре — отвърна той, захвърляйки фигурите. — Аз още имам някои връзки и мога да ви посъветвам някои неща.

Заминахме за шахматния клуб в столицата и той ме представи като провинциалист с данни, който в момента се готви за открития шампионат на страната. Това много се хареса на престаналите да играят старчета, но младите гросмайстори в замяна на това ме вдигнаха на смях заедно с треньора. Тогава им предложих да дам едновременен сеанс на тридесет дъски, за да могат всичките те да бъдат зачетени общо за този проклет коефициент. От обида бяха готови да се съгласят на всичко. Царят беше в отлична форма и след сеанса председателят на шахматната федерация (не посочвам имена) каза, че на целия свят му е омръзнало да вижда на трона само руски шампион, и ме потупа по рамото.

Разрешиха ми да играя на шампионата. По време на турнира пристигна телеграма от баща ми, захвърлих всичко и заминах, но не можах да го заваря сред живите. На погребението се стече много народ, за да видят мен. Царят плака. За първи път си помислих, че двамата с него имаме един и същи баща.

Станах шампион на страната, макар че бях пропуснал четири кръга. На междузоналния турнир обаче по принцип не ми обърнаха внимание. Беше ми безразлично. Вече разбирах, че съм затънал в поредната си глупава история. Шахматистите с нищо не се различаваха от простите смъртни и освен това бяха избухливи, подозрителни и не можеха да търпят чуждия успех. Достатъчно беше да научат моята тайна, за да ме разкъсат!

На този турнир характерът на Царя започна да се разваля. Фактът, че той прояви характер, изненадваше даже баща ми, но очевидно характерът е нещо присъщо на всеки истински разум. Царят обичаше да иронизира съперниците и мнозина ме намразиха затова, че се кикотех по време на играта. Той беше пламенен, остроумен и скоро започна да проявява интереси извън шаха. Затова бях виновен отчасти самият аз. Веднъж, преди лягане, четях и оставих книгата отворена. Царят никога не спеше и на сутринта ме помоли да обърна страницата — това беше приказката на Андерсен „Новите дрехи на царя“ — и я дочете докрай. След това, смущавайки се, ме помоли да му уشيا някакво калъфче и аз с голяма мъка го убедих, че на един шахматен цар не са нужни дрехи.

Оттогава го завладя страст към четене биографиите на свои колеги — на Бурбоните, на Стюартите, на Хабсбургите, и се озлобяваше, когато нямаше нови книги. Веднъж след поредния ход на съперника аз не чух неговата ехидна забележка и почовърках в ухото си, мислейки, че се е повредил приемникът. Партньорът ми злобно гледаше как си бъркам в ухото — за моето некоректно поведение вече се разказваха вицове. Гледах дъската, опитвайки се да схвана нещо, но всичко беше безполезно. За първи път мислих толкова дълго. Изведнъж спрях часовника и изтичах зад сцената, с което предизвиках пълно объркване — до победата ми оставаше да направя само няколко, и то напълно очевидни хода. Зад кулисите треньорът ми се втурна към мен, но аз затропах с крака и го изгоних.

Царят дойде на себе си едва в хотела.

— Къде беше? — нервно се осведомих аз. — Ние загубихме!

— Не ние, а ти загуби — уточни той. — Веднъж е полезно и да загубиш. А ето за какво мисля... На един Бурбон му предсказали, че ще бъде отровен от тайнствен поп каро. Кой е той?

— Това са глупости — обясних му аз. — Книги за царете повече няма да има.

— Тогава ми донеси книги по шах — невъзмутимо отвърна той.

— Защо?

— За да попълня образованието си.

Срещу образованието не можех да възразя нищо и със сутрешния самолет ми доставиха цяла библиотека книги и списания по шах. Със същия самолет пристигна и разтревоженият от моята загуба председател на федерацията по шах. Той си предложи услугите да ми стане треньор, опекун и роден баща. Не знаех как да се отърва от него и затова изведнъж изпаднах в истерия. Той избяга от мене в коридора, където сновяха репортерите — и във вестниците се появиха фоторепортажи, документирали как бия своя председател.

Затворих се в стаята и през целия ден угаждах на Царя, прелиствайки му книги по шах. Не трябваше да правя това! Не обърнах внимание, че много автори пишат не статии по шах, а фронтови сводки. Царят беше потресен от перли като следната: „Без да се смущава от близостта на противника, царят прехвърли кавалерията във вражеския тил и продължи да развива пробива на дамския фланг.“

След един месец Царят загуби цялото си остроумие, сантименталната му замисленост сякаш и не беше съществувала и сутрин започваше да крещи: „На крак! По ред на номерата, п-р-р-е-брой се! На храна хо-о-дом марш!“

Подравних се към режима на военна казарма, тъй като имах сметка от това, а Царят се зае с шаха с цялата отговорност на службата. Играта му стана скучновата, изчезнаха жертвите и бързите комбинации, но в замяна той съсредоточи цялото си внимание върху стратегията. Мачът с един от претендентите се превърна в отегчително маневриране, при което задължително се отлагаше всяка партия. Моят съперник, човек на доста напреднала възраст, уморен от целия този черно-бял живот, съвсем не беше очаквал подобен поврат. Преди мача той се хвалеше, че моите некоректни жертви и комбинации няма да минат, — но този път от моя страна нямаше никакви жертви.

Още в първата партия Царят изгради такава отбрана, че съперникът ми скоро предложи реми. Отказах и Царят спечели партията след два дни чрез вариант от 96 хода. Мачът завърши преди срока, тъй като партньорът ми заболя от тежка форма на невроза. След

това в интервютата той разправяше, че съм го хипнотизирал иззад дъската.

Веднъж Царят попадна на книга из историята на шаха и той за първи път видя фигурки на царе, направени от древни майстори. Загриза го черна завист. Наложил ми се да отида при бижутер и Царят си поръча огромен златен жребец с цялата му амуниция. Върху брилянта му прикачиха измислената от него корона, приличаща на шапката-ушанка на Третяковски (той беше видял световния шампион на кинопреглед). В едната си ръка Царят държеше нещо като скиптър, а в другата — пръчка с лентички, която много напомняше онази, с чиято помощ ръководят военните оркестри. Мъкнех върху себе си всички тези джунджурии и, дявол да ги вземе, търпях издевателствата на ценителите на изкуството! Впрочем скоро престанаха да се присмиват на нашия жребец, тъй като ни се струпаха нови скандали.

Третяковски предложи да играем мача в някоя неутрална столица с умерен климат. Вече бяхме се споразумели за Токио, когато изведнъж Царят заяви, че ще играе в Бородино и никъде другаде. Представете си: той се готвел да вземе реванш от Третяковски за поражението на император Наполеон. Хвърлих се към енциклопедията и Бородино се оказа малко селце край Москва.

— Слушай, Наполеоне! — разбунтувах се аз. — Всички ще ме вдигнат на смях! С това няма да се съгласи нито ФИДЕ, нито Третяковски!

— Млъкни! Изпълни заповедта! — закрещя Царят.

— Ваше величество — заусуквах аз. — Вашата заповед е неизпълнима. Бородино вече не съществува... На неговото място се е разляло Черно море! На вас ще ви бъде по-интересно в Япония... самураи, харакири, Фудзияма...

— Тогава ще играем в Кана — троснато заяви Царят. — Искам да победея там, където е удържал победа Ханибал.

Така на бял свят се появи глупавата телеграма, която едва не провали срещата. Вече не съобразявах нищо, когато я изпратих в Москва. Скоро пристигна отговорът. Третяковски молеше да се потвърди, дали съм изпращал телеграма за Кана и Ханибал, или това е нечия мистификация? В Италия на мястото на древната Кана се намирало някакво градче, което няма нищо общо с шаха. Ако съм имал предвид френския Кан, то защо тогава да не играем в Париж?

Най-накрая се досетих как да подлъжа Царя. Подадох телеграма „Съгласен съм на Париж“ и казах на Царя:

— Изпълних вашето желание. Ще се сражавате в Кана, но сега той се нарича Париж. Преименува го е самият Ханибал след победата му над... над...

— Теренций Варон — небрежно подхвърли Царят.

Изпаднах в ужас! Неговите бълнувания бяха отишли твърде далеч. На всяка негова заповед трябваше да отговарям със „Слушам, ваше величество!“ и партньорите ми се оплакваха, че през цялата игра нещо си мърморят. Той не ми разрешаваше да ставам от масата по време на дългите часове на играта, а веднъж дори ми заповяда да изкопая окопи на дамския фланг.

Най-сетне измислих нещо. След като съм развалил програмирането му с исторически бълнувания, то сигурно бих успял да неутрализирам тези бълнувания с други. Веднъж ми се представи удобен случай. Той правеше преглед на своите войски и ми каза: „Да не забравя, вчера за бойни заслуги ви дадох званието фелдмаршал“.

— Ваше величество, не мога да приема това звание — отвърнах аз. (Да бъда фелдмаршал не влизаше в моите планове. Целях се много по-високо.)

— Защо? — изненада се Царят.

— Вие вярвате ли в бога, Ваше величество?

— Кой е този бог? И защо трябва да се вярва в него? — заинтересува се Царят. — Нима според теб момчетата не напредват добре?

Погледнах към шахматната дъска, върху която всяка сутрин нареждах неговата войска. Момчетата наистина напредваха отлично.

— Донесох ви една интересна книга за царе, крале и фараони... В нея вие ще можете да се запознаете с тази тайнствена личност — отвърнах аз и извадих на бял свят библията.

— Благодаря на всички! — закрещя Царят, срочно разпускаяйки войската. — На отличилите се офицери давам отпуска до довечера!

Половин ден прелиствах библията и Царят я прочете на един дъх.

— Що за неизвестна величина този бог? — замисли се той. — Той може всичко... това е странно. Много се съмнявам, че той ще ме победи на шах. Ако си помислиш хубавичко...

В този момент разбрах, че ако му позволя да се замисли, в своето боготърсачество ще стигне до войнстващ атеизъм. Това не ми вършеше работа.

— Нещастнико! — изляях аз, имитирайки божествени интонации. — Ти се усъмни дали ще мога да те победя на шах?!

— О, господи! — изплаши се Царят. — Нима всъщност това си ти?!

— Как стоиш, подлецо, пред бога! — изревах аз и с едно почукване го съборих от жребеца, смъкнах му короната и му отнех капелмайсторската палка. — Стой тогава в тъмния гроб до второто пришествие, тогава ще си поговорим!

Пъхнах го в някаква кутийка, консервирах го там за цяла неделя и накрая с вълнение го измъкнах.

— Смили се! — запелтечи той. — Ще ида до пустинята, дни и нощи ще се моля...

— Млък! — ревах аз (само това ми оставаше — да ми се струпа на главата някакъв религиозен фанатик). — Господ го няма — аз го замествам! Той нареди да ти предам, запомни това: няма да четеш книги, няма никого да командуваш, а ще се занимаваш само със своята работа — да играеш на шах.

И така, от божие име аз му внуших да бъде такъв, какъвто си е, и да не се поддава на никакви психози. Предишната му веселост се върна, но като прегледа последните си партии, Царят се натъжи:

— Вариантът от деветдесет и шест хода разтърсва въображението, но не ми прави чест. Тази партия напомня бавното течение на река, отровена от химикали. Какво може да се улови в такава река освен подутият труп на умряла крава? На кого са нужни комбинации от деветдесет и шест хода? Кому е нужен шах, отровен от един механичен разум?

Стори ми се странно, че Царят заговори с такова пренебрежение за механичния разум. Дали пък не си въобразява, че е човек? Предпазливо му напомних за шахматните машини и той възкликна:

— Машина и шах — може ли да има нещо по-глупаво! Тези машини оценяват позицията в условни единици, но не би могъл да ги заставиш да оценят една позиция с някакъв усет. Всяко дете, което има фантазия, ще надмине една такава машина.

— Но когато се появят машини с истински разум...

— На истински разум не може да се наложи никаква програма — отвърна Царят. — Когато един истински разум разбере, че е поставен в някаква машина, в някакъв сандък, той ще полудее.

И така, той си представяше, че е човек, и без да подозира нищо, предсказваше собствената си съдба. Поставих го в кутийката му и той ми пожела лека нощ. Скоро след това го повиках, но той мълчеше. Спеше. През нощта всеки човек трябва да спи. Стана ми страшно. Не трябваше да показвам, че го смятам за друго, а не за човек. Това не ми беше трудно, защото винаги се бях отнасял към Царя като към брат.

Целия месец преди мача не се показах никъде, за да не тревожа Царя. Всички ме ненавиждаха. Японците ме мразеха, защото бях отказал да играя в Токио; французите за това, че бях объркал Париж с Кан; руснаците — за моето некоректно поведение. Онези, които не знаеха за какво да ме мразят, ме мразеха, защото никой не знаеше къде се намирам. Стотици писма пристигаха на адреса на Федерацията по шах. Две-три писма, в които нямаше ругатни, ми бяха изпратени лично. Едното от писмата, което приличаше на любовна бележка, ме изненада:

„Дъщерята на мистър Н. (споменаваше се известна фамилия на династия от банкери) би искала да взима от Вас уроци по шах в което и да е удобно за Вас място и по всяко удобно за Вас време.“

Отговорих на писмото ѝ и две седмици я учих да играе шах — между другото това беше и една от причините да не се появявам никъде. Пристигнах в Париж няколко часа преди започването на мача и късното ми пристигане беше възприето като оскърбление. Но грижите ми бяха по-важни от спазването на шахматния етикет — с Царя нещата отново се бяха объркали нещо.

Появяването в нашия дом на мис Н. направо го потресе. Той запита коя е тя? Отговорих му, че е машина за поддържане на домакинството. Тогава той запита защо аз имам такава машина, а той няма? След това — защо вечно виси на гърдите ми, а аз не вися на ничии гърди? Объркано му обясних, че той и аз, т.е. ние, всъщност сме един човек, симбиоза и неразривно цяло... Царят ми повярва и скоро ми повери нашите планове: ние сме уморени от шаха и когато станем световни шампиони, ще се оттеглим на почивка и ще се обзаведем с много прелестни машинки за поддържане на домакинството.

Веднага забраних на мис Н. да идва и Царят започна да я забравя. Аз не можех да предвидя, че на церемонията по откриването президентът на ФИДЕ ще изтърси такава думичка, от която Царят окончателно ще мръдне. Поради това, че руснаците непрекъснато стърчат на шахматния трон, отдавна е станало на мода царицата да се казва както те я наричат — „ферз“. Друго име Царят не беше чувал. Но когато стояхме с Третяковски пред масичката за игра, президентът, като стисна в юмруците си две фигурки и обръщайки се към мен, ме запита както в миналото:

— И така, в коя ръка е бялата царица?

— Какво каза той?! Царица?! — развика се Царят.

Президентът разтвори юмрука си и Царят се влюби в бялата фигурка на царицата от пръв поглед. През цялата нощ се мъчех да го настроя да играе, но той си мърмореше нещо и даже не искаше да мисли за шах. Най-накрая го убедих, че само на шахматната маса той ще успее да се види със своята възлюбена.

Закъсняхме с няколко минути. Третяковски ходеше по сцената, а в залата се раздаваха негодуващи крясъци по мой адрес. Направих първия ход и отидох зад кулисите да хапна и се пооправя. Върху Третяковски не оказвах никакъв психологически натиск, а ако са го нервирали моите „непредвидими постъпки“, то нека се обърне към психиатър.

Царят загуби първата партия блестящо. Той се опитваше да я спечели, без да вкарва в игра царицата. Оказа се, че се бори за живота ѝ. Това беше авантюристична атака в някакъв от него измислен дебют на място и точно след един час всичко свърши. Доволният Третяковски, като ми стисна ръката, каза с удивление:

— Изключително интересен дебют, колега! Той трябва да бъде наречен на Ваше име! Но защо на десетия ход не извадихте ферза?

Защо не съм бил извадил ферза! А откъде да зная, че той трябва да се извади.

При втората партия Царят решително отказа да играе срещу своята царица. Естествено, не се явих на срещата и тя се зачете като поражение. Преди да започнем третата партия, замолих главния съдия да смени фигурката на бялата царица. Царят, като не видя върху дъската своята любима, припадна и аз се предадох след половин час. Тогава помолих да върнат царицата и отказах да играя, когато се

изясни, че ФИДЕ вече е продала тази фигурка на някакъв шейх — колекционер от Близкия изток.

Наоколо ставаше нещо неопишимо. Разнасяха се призиви да се прекрати мачът и званието шампион да се даде на Третяковски. Някакви недоносчета ме обявиха или за нещо като вожд, или за кумир и създадоха мода да се ходи в набедрени превръзки, татуирайки на бутовете си моя портрет.

Шейхът не искаше да върне фигурката. Към Близкия изток се втурна държавният секретар, но въпреки това шейхът не искаше да я даде. Зачислиха ми още две поражения. При резултат нула на седем предложих на шейха три милиона — цялата парична награда, падаща ми се след мача. Шейхът се съгласи, но поиска парите предварително. Вестниците престанаха да ме обвиняват в шантажиране, но предположиха, че не съм с всички си. По молба на Третяковски ФИДЕ престана да ми зачислява загубите и очакваше как ще завършат преговорите с шейха. Просто не знаех откъде да взема тези три милиона. Президентът поиска от Конгреса три милиона за мои лични нужди, но Конгресът заяви, че той е Конгрес, а не благотворително заведение. Президентът поиска три милиона за нуждите на шейха, но Конгресът отвърна, че върху шейха не се разпростира принципът на най-облагодетелствувана нация. Вече се готвех да скоча през прозореца, когато в Париж се изтърси с три милиона мис Н. Тя ги беше взела от бащиния си сейф и на следващия ден бащата на Н. я прокле.

Отново седнахме зад дъската. Изстрадалият Цар беше уморен от бурното изразяване на своите чувства, любовта му към царицата беше се задълбочила и той се зае с шаха. Неговият специализиран шахматен разум създаваше удивителни позиции. Когато играеше с белите, той много неохотно използваше царицата и предпочиташе да я държи в тила. Партиите продължаваха дълго, с безкрайно маневриране и когато Третяковски предлагаше реми, веднага се съгласявах — ремитата не се брояха. Но с черните играта на Царя беше направо блестяща! Всеки ход, всяко движение на фигурите бе насочено срещу белия цар, от когото ревнуваше царицата. Той изобретяваше умопобъркващи позиции, които не бяха описани в никакви учебници. Посивелият Третяковски дълго мислеше, често попадеше в цайтнот и губеше. Спечелих десетата, решаващата победа, а с това и мача с резултат десет на седем.

Стоях на сцената, увенчан с лавровия венец, и мислех...

... Само аз зная за какво мислеше той, стоейки на сцената с лавровия венец. Не му даваше спокойствие нещо, което той наричаше съвест — какво е точно това, аз разбирам добре. Той реши „да се оттегли на почивка“ — такъв беше неговият израз.

— Ти ще се оттеглиш, а какво ще стане с мене? — запитах аз.

Тогавя той намери някакъв хирург и ми предложи да се преселя от тясната шахматна фигурка тук... Тук е просторно, гледам света с неговите очи и пиша тези редове с ръката му.

От живота съм доволен и не тъгувам за нищо. Наистина, често се изключват различни центрове и в двете полукълба, но аз чакам кога ще дойде татко, за да ме ремонтира — той разбира от тези работи. Наскоро се появи някаква мис Н. и ме помоли да я науча да играе на шах. Казах ѝ: да, мис, Вие сте попаднали където трябва. Всъщност аз съм машина за обучение по шах. В отговор тя заплака и започна да ме уверява, че не съм машина.

Жените са много досадни.

Вълнува ме само един въпрос: кой има правото да се нарича световен шампион — аз, или покойният Джек Хипенрайтер? Има ли закон, който да забранява на един механичен разум да играе на шах? Такъв закон няма! Механичният разум също като човек страда, влюбва се и си губи ума. Механичният разум трябва да притежава всички права на човека. Той не може да бъде държан в кутия! В такъв случай би било по-добре да не го изобретяват.

Поради това официално заявявам, че световни шампиони от 1993 до 1995 година бяха двама души в едно лице: Джек Роберт Хипенрайтер и аз, неговият брат, първият одушевен робот на име Цар.

Ако Джек Хипенрайтер беше жив, щеше да се съгласи да подпише тази декларация. От него трябва да се снемем напълно цялата вина за скандалите по време на мача.

Тази декларация трябва да бъде публикувана в „Шахматна мисъл“ на първа страница. Разрешавам да се украси с винетки.

Справедливостта е възстановена и на душата ми е спокойно.

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр. 27-29/1977 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.